
Uvodne besede

Kakor je različno in živopisno naše preteklo, sedanje ter prihajajoče življenje, tako so različne in raznovrstne tudi posamezne pripovedi ali zgodbe, ki jih s podoživljanjem oziroma interpretacijo preteklosti pišemo zgodovinarji. Nekaj od teh oživljenih podob slovenske preteklosti, katere tok pripovedi obliva področje podjetništva, je zbrana v tem zborniku in se uvršča v delokrog ekonomske zgodovine.

Gospodarska zgodovina je sicer v naših zgodovinarskih logih deklarativno pomembna historična disciplina, vendar pa v vsakdanjem raziskovalnem življenju zgodovinarjev le ni tako. Z malce zlobe lahko zapišemo, da je gospodarska zgodovina na nek način pastorka politične zgodovine oziroma ugotovimo prevlado le-te, kakor je v tukaj objavljeni razpravi to stanje dobrohotno označil Stane Granda. V to nas prepričuje tako majhno število raziskav in razprav iz naše gospodarske preteklosti (seveda pri tem puščamo v nemar korpus srednjeveške zgodovine), pa tudi majhno zanimanje javnosti za izsledke raziskav gospodarske plati preteklosti naših krajev in njihov prebivalcev. Nezanimanje je enako tako v strokovni kot tudi širši laični javnosti. Vzroke takega stanja bi bilo krivično iskati samo ali izključno v nesposobnem okolju, čeprav ni mogoče prezreti pomanjkanja gospodarskih vsebin v študijskem programu. Našo pozornost moramo usmeriti tudi na gospodarske zgodovinarje kot take, ki očitno z nespretnim izbiranjem tem ter načinom interpretacije in javne prezentacije rezultatov svojega dela ne zmorejo vzbuditi zanimanja publike.

V želji po skromnem poskusu preseganja tovrstnih razmer smo se na Inštitutu za novejšo zgodovino, ki je osrednja slovenska ustanova tudi za proučevanje gospodarske zgodovine novejše dobe, odločili za organiziranje posveta o podjetništvu na slovenskem ozemlju. Posvet je pod naslovom "Slovensko podjetništvo" potekal 19. januarja 1994 v Ljubljani, v inštitutskih prostorih. Menili smo, da nam bo v sedanjih časih, ko tudi gospodarski zgodovinarji postajajo Nobelovi nagrajenci in ko naša družba po približno polstoletnem premoru ponovno pogojuje rast gmotnega družbenega in posameznikovega blagostanja s podjetniško logiko, vendarle uspelo zainteresirati in privabiti k posluhu večje število ljudi, zlasti izven ozko strokovnih krogov. Kljub temu, da naš namen ni bil docela uresničen, iz dosedanjih sorazmerno skromnih, a ugodnih odmevov vendarle sklepamo, da naš trud ni bil zaman in da smo na pravi poti.

V zasnovi posveta smo se osredotočili predvsem na stoletje kapitalizma na naših tleh, ko so Slovenci poleg kulturne in politične nazadnje dočakali tudi gospodarsko emancipacijo. Pomislimo samo na silovit gospodarski razmah Slovenije v prvem jugoslovanskem desetletju, do katerega ne bi moglo priti brez predhodno zgrajene infrastrukture (promet, elektrifikacija, obilje izobražene, poceni in prilagodljive delovne sile) in realno obstoječih finančnih virov. Strukturno

spreminjanje socialnega in ekonomskega ustroja oziroma podobe Slovenije v stoletju kapitalizma je z velikimi pretresi resda potekalo stihijsko in počasi. Vendar je obenem tudi res, da se je transformacija slovenske družbe iz prevladujoče agrarne v industrijsko izvajala organsko, brez prisile, v skladu s slovensko stvarnostjo in realnimi možnostmi. Ta relativno uspešna zgodba je bila po drugi svetovni vojni prekinjena in v kali zatrta s spremembo filozofije gospodarskega in socialnega razvoja, ki je izključevala individualno ter zasebno politično in gospodarsko pobudo. V najkrajšem možnem času in ne glede na stroške je bilo potrebno postati industrijska nacija. Da bi socialno in gospodarsko stvarnost slovenske družbe uskladili z novimi razvojnimi izhodišči, so nosilci politične - z zasnovo družbeno-ekonomskega sistema pa tudi gospodarske - moči morali odmisлити ovirajočo preteklost. To zavestno zanemarjanje ali bolje rečeno odpravljanje sestavin pretekle življenjske stvarnosti na socialnem in gospodarskem polju se je odrazilo v treh nacionalizacijah oziroma podržavljenju industrijskih naprav, finančnih institucij, storitvenih dejavnosti, stavb in zemljišč. S temi dejanji so bila na radikalno učinkovit način spodrezana tla dotedanji bistveno drugačni zasnovi gospodarskega razvoja.

S temi besedami smo zarisali tematski krogotok, v katerega se uvrščajo razprave iz tega zbornika. Razen treh razprav (B. Balkovca, J. Sinobada in B. Repeta), ki so bile pridobljene naknadno, so bile druge v obliki referatov predstavljene na posvetu. Izid zbornika razprav o slovenskem podjetništvu v posebnem zvezku inštitutskih Prispevkov za novejšo zgodovino, spremlja naše upanje, da bo našel pot do širšega kroga bralcev. Predvsem tistih, ki po njih običajno ne posegajo. To upanje temelji na dejstvu, da so avtorji z vsebinsko zasnovo svojih prispevkov presegli postavljene okvire, tako da razprave kot celota nudijo pozornemu bralcu tudi pregled bistvenih dejavnikov gospodarskega razvoja Slovenije v zadnjem poldrugem stoletju.

Žarko Lazarević